

УДК 338.26

Д. І. Венжега,
викладач кафедри економіки підприємства, фінансів та фінансово-економічної безпеки,
Уманський державний педагогічний університет

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА

D. Venzheha,
Lecturer of Department of economics, finance, financial and economic security, Uman State Pedagogical University

MAJOR TRENDS OF GOVERNMENT POLICY IN THE FIELD INDUSTRIAL PRODUCTION

У статті проаналізовано результати впливу державної політики на розвиток промислового виробництва, а також значення регулювання економічної діяльності на державному рівні. Дослідження наукових праць видатних вчених дали змогу оцінити вплив держави на її економічний розвиток від минулого до сучасності.

The article analyzes revealed the effects of public policy on the development of industrial production, and the importance of regulating economic activity at the state level. Research scientific works of prominent scientists helped to evaluate the influence of the state in economic development from the past to the present.

Ключові слова: промислове виробництво, державна політика, економічні процеси, методи, управління.
Key words: industrial production, government policy, economic processes, methods, management.

АКТУАЛЬНІСТЬ ПРОБЛЕМИ

Економічний розвиток будь-якої держави напряму залежить від проведеної державної політики всередині країни. З історії відомо багато прикладів як квітучого розквіту та існування великих імперій, так і їх занепад.

Дослідження проблем та основних тенденцій впливу політики держави на її економічне становище в історичному екскурсі дає можливість більш чітко зрозуміти негативні наслідки неправильно вибраної регуляторної державної політики та запропонувати кращі варіанти її проведення.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Значна увага у науковій літературі приділяється розгляду питань впливу державної політики на економічний розвиток країни. Цими питаннями займалися як відомі зарубіжні вчені Дж.С.Міль, Р. Кантільон, А.Сміт, так і вітчизняні науковці Я. Діманштейн, І. Вернадський, М.Бунге, В. Ковальчук, А. Музиченко та інші. Не дивлячись на широке розмаїття наукових публікацій, залишається актуальним досі питання про те, як повинна впливати держава на економічні процеси для її розвитку і процвітання.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою дослідження є аналіз прояву державної політики у сфері промислового виробництва, починаючи із стародавніх часів та закінчуючи сьогодишнім станом в Україні, для більш чіткого її розуміння та тлумачення.

ВИКЛАДЕННЯ МАТЕРІАЛУ

Особливої уваги заслуговує аналіз наукових праць щодо функцій держави стародавніх діячів та мислителів. Наприклад, у староіндійській праці "Артахаштра", на-

писаній у кінці 4 століття до нашої ери радником могутньої на той час держави на півночі Індії Каутілья Вішнугупта, підкреслено головну роль держави в управлінні економікою [3, с. 15]. Так, він обґрунтовує думку щодо "необхідності дотримання активного державного бюджету через зменшення витрат держави і збільшення її доходів, а також про розвиток продуктивних сил і державне регулювання товарних цін засобом створення державних товарних запасів". Передовим поглядом на той час було і твердження про те, що вартість речей треба визначати за величиною кількості робочих днів, які треба було для їх виробництва, при цьому обсяг винагороди за прикладену до її виготовлення праці складати залежно від її результатів [3, с. 15].

Крім того, Каутілья Вішнугупта вперше розглянув механізм утворення ринкової ціни. Зокрема необхідно особливо виділити його погляди щодо відхилення ринкової ціни від вартості під натиском конкуренції, при цьому він наводить відмінні риси між ціною та вартістю. Його особливою пропозицією було впровадження такого порядку, за якого можливим ставало б обмеження прибутку торгівця в "межах 5% від ціни товару на місцевому ринку і 10% — від ціни імпортного товару", крім того, торговельний прибуток, що виявлявся надлишковим, пропонував обкладати значними штрафами на користь держави [3, с. 15]. Таким чином, на нашу думку, було знайдено гарне рішення — з однієї сторони обмежувалось непомірне збагачення окремих торговців та виробників, а з іншої — виявлялось ще одне додаткове джерело збільшення державного бюджету.

Іншою знаменитою працею є старокитайський трактат "Гуань-цзи" початку 4 століття до нашої ери, який має вигляд енциклопедії із збірки сотень наукових праць вчених так званого "Палацу наук біля Західних воріт"

— однієї із наймогутніших староки-тайських держав того часу. Цими вче-ними у даній науковій праці була наве-дена "програма державного регулю-вання господарського життя", основа-ми якої стали наступні принципи, наве-дені на рисунку 1 [3, с. 19].

Відомий старогрецький філософ Платон (427—347 до н.е.) у своїй зна-менитій праці "Закони" приділяв знач-ну увагу такому явищу, як товарне ви-робництво, зокрема питанню "рівності і співмірності товарів" [3, с. 23]. Пла-тон висунув пропозицію щодо держав-ного регулювання цін та встановлення їх помірного рівня, який буде забезпе-чений помірним прибутком.

Зауважимо, що Платон є авто-ром планування ідеальної держави. Як і він, у свою чергу не менш відомий вчений Арістотель, теж висунув свій погляд на створення "кращої держа-ви". Зокрема він підкреслював, що держава зазнає най-вищого розквіту за таких умов, коли її громадяни не мають надлишку багатства, проте й не є бідними, інши-ми словами вони живуть "середнім життям" [3, с. 24].

Адам Сміт наголошував, що якщо вигідно деяке оподаткування іноземної промисловості в цілях заохочення вітчизняної, то обов'язково настане момент, коли треба буде відповісти на питання наскільки до-цільно продовжувати вільне ввезення певних іноземних товарів та до якої міри і яким чином може бути корис-ним відновлення вільного ввезення після того, як воно було призупинене [1, с. 41].

Дж. С.Міль теж акцентує увагу на тому, що отриман-ня будь-яких нових можливостей для придбання деше-вих товарів із-за корону за своїми наслідками майже прирівнюється до впровадження різних форм удоско-налення у промислове виробництво. [4, с. 63].

У період 16 століття в Європі з'являються нові по-гляди на державне регулювання економіки країни, зок-рема його промислове виробництво та торгівлю. Ос-новні положення нової "теорії актив-ного торгового балансу" меркан-тистів того часу показано на рисун-ку 2.

У 17 столітті в європейських краї-нах почалось стрімке зростання ма-нуфактурного виробництва. З часом, з розвитком промисловості з'явилися нові джерела доходу, при цьому фор-мується промисловий капітал, що по-чав значно підпорядковувати собі торгівельний. [3, с. 47].

Відомий англійський економіст того часу Річард Кантільон у своїй праці "Дослідження природи торгівлі в цілому" вперше визначає поняття підприємництва як господарської діяльності, що направлена на отри-мання доходу [3, с. 53]. Крім того, він досліджував господарську роль



Рис. 1. Принципи державного регулювання господарського життя країни

Джерело: узагальнено автором на підставі наукових праць [3, с. 18, 19].

підприємця, "якого вважав "головним рушієм економі-ки", таким чином вперше розглядаючи основи управлі-ння підприємством.

Видатний британський філософ, економіст Девід Юм теж як і його сучасник Р.Кантільон, відзначав, що надходження золота в країну впливає на внутрішні ціни, які при цьому зростають нерівномірно, що тягне за со-бою зміни у виробництві. Науковець наголошував, що збільшення в державі золота та срібла буде сприятли-вим для промисловості тільки за умови, якщо воно буде між надходженням дорогоцінних металів та підвищен-ням цін [3, с. 54].

На думку Дж. С. Міля, розвиток промисловості пе-редбачає зміни в умовах виробництва, що обов'язково супроводжується змінами у вартості товарів [4, с. 14].

У розвитку промисловості, як підкреслює Дж. С. Міль, є особлива тенденція. Чим більші масштаби, в яких здійснюється виготовлення промислових виробів, тим дешевше обходяться операції, які пов'язані з таким ви-робництвом [4, с. 17].

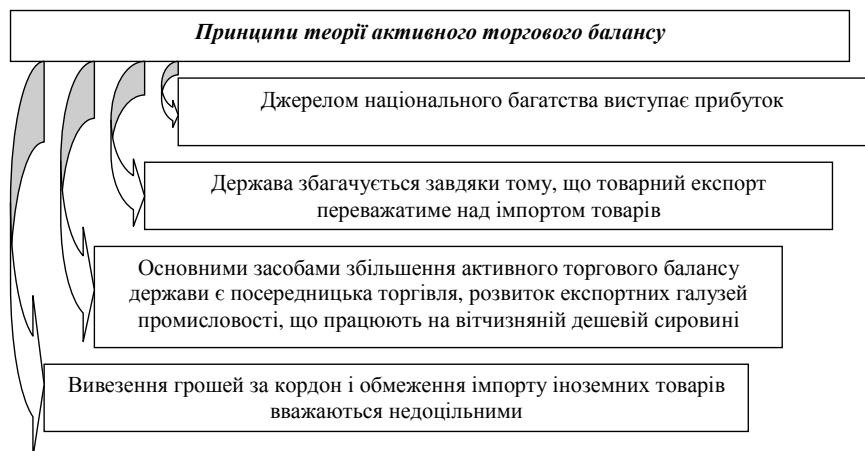


Рис. 2. Ключові принципи теорії активного торгового балансу держави

Джерело: узагальнено автором на підставі наукових праць [3, с. 43, 44].

Проте головним моментом, на думку Дж. С. Міля є визначення впливу держави на розвиток промисловості. Адже саме обрана державна політика відіграє вирішальну роль у промисловому розвитку своєї країни. Так, вчений-економіст наводить приклад щодо рішення уряду Франції, коли: "державна мала необмежену і довільну владу над фабричною промисловістю. Вона безцеремонно розпоряджалась засобами фабрикантів: уряд вирішував, хто може працювати, які речі виготовляти, які матеріали використовувати, по якій технології виробляти свою продукцію", що призвело до значних негативних наслідків [4, с. 350].

Зауважимо, що таке втручання, або подібне йому, або проявлене у скритій формі, але має схожі вияви, несе непоправимі наслідки щодо падіння промислового розвитку держави та його занепад.

Зробивши екскурс в історію нашої держави, можна виділити деякі етапи її економічного розвитку та проаналізувати політику держави щодо розвитку її промислового виробництва.

Зокрема за часів свого правління, до Переяславської угоди, Богдан Хмельницький особливу увагу приділяв розвитку промисловості, зокрема мануфактурної, а також оборонної. Його політика сприяла безпеці функціонування міських ремесел, організації їх цехової діяльності [2, с. 23]. Крім того, він позиціонував політику "активного втручання державної влади" в господарське життя, а також заохочення вивозу товарів та певного обмеження вивозу коштовностей з України. Саме в цей період в Україні починає виділятися роль промисловості в державі.

Проте з часом, за період 16—18 століть Україна стала місцем постійних безперервних народних повстань покріпачених селян (проти Польщі, Росії, Австрії), що принесло народу складне соціально-економічне та політичне життя. Це, звичайно, вплинуло і на розвиток промислового виробництва, де почали швидко з'являтися елементи капіталізму.

У середині 19 століття бачимо представлення різноманітних думок щодо розвитку держави та її впливу на економічне життя передових вчених-економістів.

М. Бунге, відомий економіст на Україні того часу стверджував, що "вільна торгівля є одним із проявів свободи промисловості" [2, с. 68]. На його думку, держава повинна сприяти розвитку вільної промисловості, а також вільної торгівлі, що забезпечать природний порядок речей, які б враховували інтереси як окремих осіб так і всього суспільства.

Проте послідовний захисник невтручання держави в економічні справи, яким був відомий український вчений І. Вернадський, зазначав, що уряд не повинен втручатися у вільну конкуренцію. Особливу увагу він звертав на переваги великої промисловості над дрібною [2, с. 185]. Він доказував, що в країні, де є значні капітали, відбувається швидкий розвиток машинного виробництва.

Яскравим прикладом державного втручання держави, зокрема і в Україні, в економічну діяльність є впровадження "непу" за радянських часів. Основна концепція нової економічної політики полягала в економічній раціональності в державі при одночасній неринковій діяльності. Саме в цей час було докладено чимало зусиль до створення єдиної централізованої планової системи управління господарством, впроваджуючи так званий держкапіталізм [2, с. 185].

Я. Діманштейн, відомий на той час в Україні вчений-економіст, наголошував, що організація управління народним господарством з єдиного центру порушують функціонування внутрішнього ринку, зокрема обмежують його обсяг, позбавляючи зростання і, саме цим, заважають зростанню виробництва [2, с. 186].

Вже в 70-х роках 20 століття з'явилась думка, що відносини власності можуть бути основою, яка надає виробничим відносинам цілісності та завершеності. Так, зокрема, вважали такі українські вчені як В. Корнієнко та Б. Кваснюк, зауважуючи важливість самої суті власності, яка сприяє руху системи виробничих відносин, її зміни та подальшого розвитку [2, с. 240].

Досягненням економічної думки 90-х років 20 століття стало можливим, на відміну поняттям командно-адміністративної системи, визнання формою власності приватну власність громадян, що навіть не обговорювалося за попередні періоди економічного розвитку. Стало можливим широке обговорення та рішучі дії з боку роздержавлення промислових підприємств та переходу їх до колективної (акціонерної) власності [2, с. 251].

ВИСНОВКИ

У сьогоdnішніх умовах розвитку України право на власність закріплена національним законодавством, крім того, сучасні вчені-економісти виступають за суттєвий розвиток приватнопідприємницьких відносин, обґрунтовуючи необхідність існування різних форм власності їх соціальною та економічною ефективністю.

Таким чином, відбулася відмова від монополії держави щодо організації народного господарства та вийшла на передній план стійка потреба у пристосуванні до ринкових умов господарювання, зокрема розвитку промислового виробництва в державі.

Література:

1. Адам Смит. Исследование о природе и причинах богатства народов [Том 2] / Адам Смит. — М.: ОГИЗ, 1935. — 473 с.
2. Історія економічної думки України / Р.Х. Васильєва, Л.П. Горкіна, Н.А. Петровська. — К.: Либідь, 1993. — 272 с.
3. Ковальчук В.М. Економічна думка минулого і сьогоdnення / В.М. Ковальчук, М.І. Сарай. — Тернопіль: ТАНГ — "Астон", 2000. — 325 с.
4. Дж. С. Миль Основы политической экономии [Том 3] / Дж.С. Миль. — М.: "Прогресс", 1980. — 473 с.

References:

1. Smith, A. (1935), Yssledovanye o pryrode y prychnakh bohat-stva narodov [An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations], OGIЗ, Moscow, Russia.
 2. Vasyli'eva, R.Kh. Horkina, L.P. and Petrovs'ka, N.A. (1993), Istoriiia ekonomichnoi dumky Ukrainy [History of Economic Thought Ukraine], Lybid', Kyiv, Ukraine.
 3. Koval'chuk, V.M. and Saraj, M.I. (2000), Ekonomichna dumka mynuloho i s'ohodennia [Economic thought past and present], TANH — "Aston", Ternopil', Ukraine.
 4. Miles, J.S. (1980), Osnovy polytycheskoy ekonomyy [Principles of Political Economy], Progress, Moscow, Russia.
- Стаття надійшла до редакції 28.11.2014 р.